

การเสริมพลังอำนาจ: ความหมายและกระบวนการเสริมพลังอำนาจ ในงานสังคมสงเคราะห์

โสภา อ่อนโอภาส*

นุชนาฏ ยูอันเงาะ**

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง การสร้างเสริมกลไกชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังหญิง นำเสนอแนวคิดการเสริมพลังอำนาจที่นำไปใช้กับบุคคลที่อยู่ในสภาวะแวดล้อม ซึ่งการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ เป็นการปฏิบัติการที่ใช้องค์ความรู้ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทั้งบุคคล กลุ่ม ชุมชนและสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ มีความยุติธรรมทางสังคม เคารพความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์เพราะการสังคมสงเคราะห์ เชื่อมโยงสัมพันธ์บุคคลเข้ากับระบบโครงสร้างสังคม เพื่อที่จะให้บุคคล กลุ่ม หรือชุมชนสามารถจัดการกับข้อท้าทายในชีวิตได้ ฉะนั้นการเสริมพลังอำนาจเป็นแกนหลักสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการปฏิบัติงานกับกลุ่มผู้เปราะบางและถูกเลือกปฏิบัติจากผู้คนในสังคมนั้นจึงมิใช่เพียงการช่วยเหลือและเปลี่ยนแปลงที่ปัจเจกเท่านั้น แต่ต้องเปลี่ยนแปลงบริบทสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย ซึ่งจะเป็นการทำงานที่ยึดหลักความยุติธรรมทางสังคมเป็นกรอบในการดำเนินงานร่วมด้วย

คำสำคัญ: การเสริมพลังอำนาจ กระบวนการเสริมพลังอำนาจ งานสังคมสงเคราะห์

* เลขาธิการสภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

** อาจารย์ประจำ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Empowerment: Definition and Empowerment Process in Social Work

Sopa Onopas

Nutchanat Yuhanggoh

Abstract

This article is part of the research on building the community mechanisms to improve the quality of life of female prisoner. This article presents the concept of empowerment and power that applies to people in the environment. The social work practice is a practice that uses knowledge to promote change for individuals, groups, communities and society to be able to live in peace and communities that are fair. Everyone should respect the differences and diversity of human beings, because social work connects people with the social structure system, so that individuals, groups or communities can handle life challenges. Therefore, the empowerment and power is an important core and is essential in working with vulnerable groups and being discriminated against by people in that society. It is not just the assistance and change that an individual has, but also the social and environmental context. It is a work that adheres to social justice principles as a framework for joint operations.

Keywords: Empowerment, Empowerment Process, Social Work

บทนำ

การเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) เป็นแนวคิดสำคัญของการปฏิบัติงานตามแนวนุชนิยมสมัยใหม่ในหลายสาขาอาชีพ เช่น การให้คำปรึกษาเสริมพลังอำนาจตามแนวสตรีนิยม งานจิตวิทยาชุมชน พหุวัฒนธรรมนิยม และงานสังคมสงเคราะห์ (Fox, Prilleltensky, & Austin, 2009) แต่ละสาขาอาชีพจะมีกลุ่มการปฏิบัติงานที่มีมุมมองว่าการเสริมพลังอำนาจแตกต่างกัน บางกลุ่มถือว่าอำนาจเป็นแกนกลางของการปฏิบัติงานที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตมนุษย์โดยมีจุดเน้นที่กรอบการวิเคราะห์ทางสังคมการเมืองหรืออัตลักษณ์ของกลุ่มคนในสังคมที่มีอำนาจมากหรือน้อย การเข้าถึงหรือไม่ถึงแหล่งทรัพยากร ความไม่เท่าเทียมของสังคม ความเข้มแข็งของบุคคลหรือชุมชน และการเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตผ่านกระบวนการสร้างเสริมความมุ่งมั่นของการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก (Zimmerman, 2000) บางกลุ่มเน้นการสร้างกระบวนการเปลี่ยนแปลงภายในตัวบุคคลให้เขาสามารถควบคุมชะตาชีวิตของตนเองได้ ซึ่งจะมีผลเชื่อมโยงถึงสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Chandola, Kuper, Singh-Manoux, Bartley, & Marmot, 2004) บางกลุ่มเน้นที่กลไกของอำนาจที่ไม่เท่าเทียมของสังคมและจำต้องเคลื่อนไหวจากผู้มีอำนาจน้อยที่เป็นฐานรากของสังคมเพื่อสร้างความยุติธรรมทางสังคม (Freire, 1970/2000; Goodman et al., 2004)

ความหมายของการเสริมพลังอำนาจ

การเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) มีรากเหง้ามาจากสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำ ไม่เป็น

ธรรม มีการกดขี่ ครอบงำของผู้ที่อำนาจเหนือ หรือมีทรัพยากรมากกว่าต่อผู้ที่มีอำนาจน้อยหรือผู้ขาดแคลนทรัพยากรจนตกอยู่ในภาวะยากลำบาก ทุกข์ยากหรืออ่อนแอจากการถูกเบียดขับด้วยอัตลักษณ์ ขยายขอบที่สังคมตีตราจนไม่มีพลังอำนาจในการควบคุมชีวิตของตนเองต้องพึ่งพิงผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา นั้น Robert Adams (2003) ได้ค้นคว้าย้อนกลับไป ในประวัติการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์พบว่าการเสริมพลังอำนาจมีรากฐานที่พัฒนามาจากกระบวนการกลุ่มช่วยเหลือตนเอง (Self- help Group) และยาวนานมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1980 และแพร่หลายกว้างขวางขึ้นในปี 2000 แนวคิดการเสริมพลังอำนาจเริ่มพัฒนาตั้งแต่ระดับปรัชญา แนวคิดทฤษฎี กรอบการปฏิบัติงานและวิธีการปฏิบัติงาน งานวิจัยที่เป็นรูปธรรมหลายงานวิจัยยืนยันว่าผลการเสริมพลังอำนาจมีทั้งในระดับบุคคล ระหว่างบุคคลและสังคมการเมือง การเสริมพลังอำนาจเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาตอบสนองต่อยุค post modern (Adams, 2008) ที่เน้นความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์และพหุวัฒนธรรมเพราะการเสริมพลังอำนาจใช้ได้ทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่มหรือส่วนรวมที่เกี่ยวข้องกับสังคมการเมือง

Rappaport (1987) นิยามการเสริมพลังอำนาจว่า การเสริมสร้างโอกาสและความเป็นไปได้ให้ประชาชนสามารถคุมชีวิตของตนเองได้ ส่วน Whitmore (1988) มองว่าการเสริมพลังอำนาจเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ที่ประชาชนมีประสบการณ์ การเปลี่ยนแปลงส่วนบุคคลและสังคมที่สนับสนุนให้บุคคลกระทำการต่อต้านขัดขืนอำนาจเหนือขององค์กรหรือสถาบันสังคมที่ควบคุมและมีผลต่อชีวิต

ของบุคคลหรือกลุ่มคนนั้น (อ้างอิงใน John Lord and Peggy Hutchison (1993)

Ruth J. Parsons and Jean East (2013) ได้ระบุว่าภายใต้ฐานคิดการเปลี่ยนแปลง (Transformation Ideology) การเสริมพลังอำนาจคือการต่อต้านสภาวะหรือมุมมองการไร้ซึ่งอำนาจ ความสัมพันธ์ของงานสังคมสงเคราะห์คือการให้โอกาสผู้ใช้บริการได้มีประสบการณ์การมีอำนาจในตนเองและพร้อมร่วมมือปฏิบัติงานแก้ไขปัญหาความท้าทายของตนเอง การปฏิบัติงานเสริมพลังอำนาจมักใช้กับผู้ที่ไร้อำนาจ อ่อนแอหรือถูกตีตราจากสังคม

อภิญา เวชชัย (2555) ได้สรุปว่าความหมายของการเสริมพลังอำนาจมีหลากหลายนัยยะทั้งในด้านของแนวคิดที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองจนสามารถค้นหาพลังอำนาจและความเข้มแข็งในตนเอง หรือในด้านการพัฒนาตัวตนของบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือชุมชนให้เกิดศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงความคิด การกระทำของตนเอง หรือเกิดการเคลื่อนไหวที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีคุณภาพ นอกจากนี้ยังมีการเสริมพลังอำนาจในหลายระดับตั้งแต่ระดับส่วนบุคคล กลุ่ม ครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับโครงสร้างที่หมายถึง การมีส่วนร่วมผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตสำนึกทางการเมือง วัฒนธรรม เป็นต้น

อำนาจกับการเสริมพลังอำนาจ

กระบวนการเสริมพลังอำนาจที่สำคัญคือการให้ได้มาซึ่งอำนาจที่เพิ่มขึ้น (Gutiérrez, 1991) แต่ทว่าอำนาจมีนิยามที่หลากหลาย คำอธิบายอาจไม่ชัดเจนและคลุมเครือเพราะอำนาจแทรกตัวอยู่ในทุกลักษณะความสัมพันธ์พื้นฐานของมนุษย์ที่อยู่กันเป็นกลุ่มสังคม และอำนาจมิได้มีสภาพหยุดนิ่งคงตัวอยู่อย่างเดิมแต่อำนาจสิ้นไหลเปลี่ยนแปลงได้ในวิถีชีวิตและพื้นที่ทางสังคมของผู้คน อำนาจมักเป็นกรอบการศึกษาที่สำนักคิดแต่ละสำนักจะมีมุมมองทั้งที่แตกต่างและคล้ายคลึงกันซึ่งพัชรินทร์ สิริสุนทร (2558) ได้ศึกษามุมมองเกี่ยวกับอำนาจและได้รวบรวมเป็นลักษณะของอำนาจได้ 5 กลุ่มคือ

1. อำนาจเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในระบบโครงสร้างสังคมที่รัฐหรือกลุ่มคนกระจายสู่บุคคลอื่นหรือเอื้อให้เกิดหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคคลต่อบุคคลหรือกลุ่มคน อำนาจจึงมักติดแน่นกับโครงสร้างสังคมหรือสถาบันต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์

2. อำนาจเป็นพลัง ที่ก่อให้เกิดผลตามมา อำนาจเป็นพลังและความสามารถหรือศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ กลุ่มคน และองค์กรจะกระทำเพื่อก่อให้เกิดผลบางประการ อำนาจเป็นพลังความสามารถในการเปลี่ยนแปลง (Transformative Capacity) หรืออีกนัยหนึ่งคือความสามารถในการที่จะสร้างความแตกต่างในระบบที่มีอยู่ของตนเอง เพราะเชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถ มีศักยภาพในการคิด ตัดสินใจที่จะกระทำการให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

3. อำนาจเป็นวัฒนธรรม สภาวะหรือเงื่อนไขทางสังคมกำหนดความสัมพันธ์ของคนในสังคมซึ่งอยู่ในรูปแบบของชนชั้นทางสังคม นายทุนเป็นผู้มีอำนาจควบคุมผู้ใช้แรงงานซึ่งทำให้เกิดคู่ความขัดแย้งที่จะนำไปสู่การปรับความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น ดังนั้นอำนาจตามทัศนะนี้มีได้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นในสังคม

4. อำนาจเป็นความสัมพันธ์เชิงสังคม เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงระหว่างรสนิยมและชนชั้นและวัฒนธรรมเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นแต่ให้ออกาสแก่ปัจเจกบุคคลสามารถเลื่อนชั้นทางสังคมได้หากเขามีทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมหรือรสนิยมเช่นเดียวกับกลุ่มชนชั้นนำ

5. อำนาจคือความจริงความรู้ มีมุมมองว่าอำนาจมิได้ผูกขาดไว้กับสถาบันทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมหรือปฏิสัมพันธ์คู่ตรงข้ามเท่านั้นและไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปของการกดขี่และต่อต้านแต่อำนาจมาจากทุกแห่งหนเพราะเป็นความสัมพันธ์ที่พลวัตร เคลื่อนไหว ไม่ตายตัว อำนาจไม่ได้มีศูนย์กลางเดียวและไม่ได้เคลื่อนที่ไปในทิศทางเดียวแต่มาจากทุกแห่งหน กระจัดกระจายเป็นเครือข่ายและความสัมพันธ์เชิงอำนาจแทรกตัวอยู่ในทุกระดับสังคมทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ

สรุปได้ว่าอำนาจมีหลากหลายลักษณะเป็นทั้งทรัพยากร เป็นพลังความสามารถในตัวคน เป็นวัฒนธรรมความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคมโดยมีสถาบันต่าง ๆ รองรับอำนาจและมีระเบียบ กฎเกณฑ์ ความคิด ความเชื่ออยู่เบื้องหลังการปฏิบัติตัวตาม

อำนาจของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มคนนั้น อย่างไรก็ตามอำนาจสามารถเปลี่ยนแปลงสิ้นไหลได้ไม่ใช่ชุดความคิดที่ตายตัว ดังนั้นแนวคิดการเสริมพลังอำนาจจึงเป็นไปได้ในแง่ของการปฏิบัติเพราะอำนาจเป็นพลัง ศักยภาพที่เปลี่ยนแปลง และแพร่ขยายได้ซึ่งกระบวนการเรียนรู้แบบผ่านประสบการณ์ของกลุ่มจะช่วยสร้างประสบการณ์ร่วมอันนำไปสู่การเพิ่มขยายและการเปลี่ยนแปลงพลังอำนาจของผู้ใช้บริการทั้งปัจเจก กลุ่มหรือชุมชน

กระบวนการเสริมพลังอำนาจ

Lord and Hutchison.(1993) ศึกษาวิจัยพบว่ากระบวนการเสริมพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มสามารถควบคุมชะตาชีวิตของตนเองได้มิใช่เพียงแต่การมีกลไกการปรับตัวต่อสถานการณ์ปัญหาในชีวิตแต่เป็นการต่อสู้กับสถานการณ์ที่บีบคั้นให้ไว้ตัวตน ต้องดิ้นรน ไม่ยอมจำนน ไม่ยอมรับสถานการณ์เหล่านั้นด้วยการตั้งคำถาม ค้นหาทางเลือกอื่น ๆ ที่เหมาะสมและชีวิตเต็มไปด้วยความหวังของการเปลี่ยนแปลง การเสริมพลังอำนาจบุคคล (Personal Empowerment) เป็นกระบวนการคุมชะตาชีวิตของตนที่สัมพันธ์กับบริบทและสถานการณ์สังคม กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยยืนยันว่าการเสริมพลังอำนาจเป็นคุณลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่ตัวเองเช่นเดียวกับการมีแหล่งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายนอกสนับสนุนให้ผู้ใช้บริการรู้สึกถึงความมุ่งมั่นและเชื่อว่าศักยภาพและความสามารถที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองหล่อหลอมให้เกิดมั่นใจที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ การเสริมพลังอำนาจต้องดำเนินการในระบบนิเวศ

หรือสภาวะแวดล้อมของผู้ใช้บริการ ไม่มีใครสามารถกระทำการเสริมพลังอำนาจตามลำพังอย่างเดียวได้ การรวมกลุ่มและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและชุมชนเป็นการเสริมสร้างพลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และอำนาจในตนเองและพลังของกลุ่ม นอกจากนี้กระบวนการเสริมพลังอำนาจมิใช่การดำเนินการตามขั้นตอนใดหากแต่เป็นการผสมผสานร่วมกันของกระบวนการย่อย ๆ ตั้งแต่การเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจ การฟังด้วยหัวใจหรือการฟังอย่างลึกซึ้ง การปลูกจิตสำนึกเพื่อการเปลี่ยนแปลง การแก้ไขปัญหา กระบวนการเหล่านี้เสริมสร้างพลังและการเรียนรู้ภายในบุคคลจนสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองและสังคมได้

Lauren Bennett Cattaneo and Aliya R. Chapman (2010) ได้ศึกษาทบทวนเกี่ยวกับรูปแบบกระบวนการเสริมพลังอำนาจสรุปได้ว่าการเสริมพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระบบของคนที่มีความอำนาจน้อยที่ได้ตั้งเป้าหมายส่วนบุคคลที่จะเพิ่มอำนาจและปฏิบัติให้ได้มาซึ่งอำนาจตามที่ตั้งเป้าหมายไว้และได้สังเกตทบทวน สะท้อนกลับต่อผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มพูนสมรรถนะความสามารถ ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ คณะผู้ศึกษาทบทวนพบว่ารูปแบบของกระบวนการเสริมพลังอำนาจมีบริบทสังคมแวดล้อมที่เป็นองค์ประกอบและมีอิทธิพลเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน 3 องค์ประกอบคือ (1) การตั้งเป้าหมายที่มีความหมายและความสำคัญส่วนบุคคลและเป็นเป้าหมายของการได้มาซึ่งอำนาจ (2) การปฏิบัติการหรือการขับเคลื่อนกิจกรรม การกระทำที่นำไปสู่เป้าหมาย

(3) การสังเกต ทบทวน สะท้อน ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติการหรือการกระทำที่นำไปสู่เป้าหมายเพื่อเกิดการเรียนรู้ใหม่ จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบเหล่านี้ทำให้กระบวนการเสริมพลังอำนาจเป็นมากกว่าการเพิ่มพูนอำนาจทางจิตใจที่มีอารมณ์ความรู้สึกวนเวียนอยู่กับศักยภาพ ความสามารถของตนเองในบริบททางสังคมที่กดทับหรือเอื้ออำนวยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพลัง ซึ่งกระบวนการเสริมพลังอำนาจมิใช่เป็นกระบวนการที่เป็นเส้นตรงตามลำดับ คนที่ต้องการเสริมพลังอำนาจอาจต้องย้อนกลับมาที่องค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเพื่อย้ำเตือนเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ประเมินทบทวนสะท้อนกลับประสบการณ์ ผลที่ได้ของกระบวนการเสริมพลังอำนาจเป็นผลลัพธ์ส่วนบุคคลที่มีความหมายและเพิ่มพูนอำนาจในตนเองและกลุ่มที่ได้กระทำการผ่านความพยายามต่าง ๆ

รูปแบบกระบวนการเสริมพลังอำนาจนี้แตกต่างจากแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เช่น ความเชี่ยวชาญ สมรรถนะ การพิทักษ์สิทธิ์ของตนเอง การตัดสินใจด้วยตนเอง การมีวินัยและระเบียบในตนเอง ในสองลักษณะคือ 1) กระบวนการเสริมพลังอำนาจเน้นที่เป้าหมายย่อยซึ่งมักเป็นเป้าหมายที่มีพลังและความหมายส่วนบุคคล 2) กระบวนการเสริมพลังอำนาจมีเป้าหมายที่จะเปลี่ยนแปลงอิทธิพลของสังคมที่มีต่อตนเองมากกว่าการที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดหรือมุมมองทางจิตของตนเองเพียงอย่างเดียว การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่หลากหลายมิติของสังคมมีความสำคัญและความหมายลึกซึ้งในบริบทของกระบวนการเสริมพลังอำนาจ คนที่มีอำนาจน้อยไม่มีโอกาสที่จะเพิ่มพูนอำนาจอย่างเท่าเทียมแต่

กระบวนการเสริมพลังอำนาจเกิดขึ้นในบริบทที่มีอำนาจไม่เท่าเทียมกันของโครงสร้างสังคมที่มีอยู่จริง

กระบวนการแก้ไขปัญหาแบบเสริมพลังอำนาจในงานสังคมสงเคราะห์

การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์กระแสหลักส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับกระบวนการแก้ไขปัญหาของPerlman (Problem Solving Process) การเสริมพลังอำนาจดูเหมือนเป็นข้อความเชื่อที่มีความแตกต่างเพราะการพัฒนาความสามารถของมนุษย์ในประเด็นการพัฒนาทักษะการแก้ไขปัญหานั้นเริ่มจากการเน้นที่ปัญหาและการค้นหาพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไขมากกว่าการค้นหาพลังความสามารถของผู้ใช้บริการที่มีอยู่เดิมแม้ว่าจะถูกกดขี่คุกคามหรือได้รับความไม่เป็นธรรมเพื่อขยายเพิ่มเติมพลังอำนาจนั้นให้สามารถเรียนรู้และแก้ไขปัญหได้ด้วยตนเอง

Hamideh Addelyan Rasi และคณะ (2013) เป็นกลุ่มนักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานที่มีความพยายามผนวกกระบวนการแก้ไขปัญหเข้ากับการเสริมพลังอำนาจซึ่งได้ค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับ การแก้ไขปัญหในงานสังคมสงเคราะห์ของPerlman ที่เชื่อว่าการเรียนรู้แนวคิดและโครงสร้างการแก้ไขปัญหานั้นไม่ได้ช่วยให้ผู้ใช้บริการแก้ไขปัญหในปัจจุบันได้เท่านั้นแต่ยังสามารถแก้ไขปัญหในอนาคตได้ด้วย Perlman ได้บูรณาการแนวคิดการวินิจฉัยและการช่วยเหลือเข้ากับมุมมองที่เน้นการเริ่มการช่วยเหลือที่จุดปัจจุบันที่ผู้ใช้บริการมีปฏิสัมพันธ์อยู่และแยกส่วนของปัญหาออกเป็นส่วนๆ ในการจัดการและพัฒนาความสัมพันธ์แบบ

เกื้อหนุนระหว่างผู้ใช้บริการกับนักสังคมสงเคราะห์ เพื่อเพิ่มพูนความเข้มแข็งของผู้ใช้บริการและพัฒนาศักยภาพให้มีความเติบโตอย่างเป็นอิสระ เธอเชื่อว่าผู้ใช้บริการต้องการการสนับสนุนให้สามารถเอาชนะอุปสรรคทางสังคมเพื่อจะพัฒนาความสามารถในการแก้ไขปัญหของตนเอง (Perlman, 1957)

ผู้ปฏิบัติงานและนักวิชาการอีกกลุ่มคิดว่าการปฏิบัติงานเสริมพลังอำนาจบุคคลและชุมชนยังคงเป็นเป้าหมายสำคัญของสังคมสงเคราะห์ แนวคิดการเสริมพลังอำนาจสามารถขยายไปครอบคลุมแนวคิดการแก้ไขปัญหของ Perlman ได้ เพราะการเสริมพลังอำนาจค้นหาการช่วยเหลือให้ผู้ใช้บริการได้หรือมีพลังอำนาจและสามารถกระทำการลดทอนผลกระทบจากสังคมหรืออุปสรรคส่วนบุคคลได้อย่างอิสระด้วยตัวเองโดยการเพิ่มพลังความสามารถ ความมั่นใจ และการเปลี่ยนแปลงถ่ายโอนอำนาจจากสิ่งแวดล้อมเข้าสู่ผู้ใช้บริการ (Payne, 1997) งานสังคมสงเคราะห์ที่เน้นการเสริมพลังอำนาจจะต้องสนับสนุนให้บุคคลค้นพบและพัฒนาความสามารถเพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่เขากำหนด (Moula, 2010).

Coady and Lehmann (2008 อ้างถึงใน Hamideh Addelyan Rasi และคณะ (2013)) ปฏิเสธการแยกข้อของการปฏิบัติงานมุ่งเน้นที่ปัญหา (Problem Based) กับการมุ่งเน้นความเข้มแข็ง (Strength Based) ในงานสังคมสงเคราะห์ เพราะเกรงว่าการเน้นที่ปัญหาเพียงอย่างเดียวจะนำไปสู่ความคับแคบของการค้นหาพยาธิสภาพ และความผิดปกติของผู้ใช้บริการ ในขณะที่การมุ่งค้นหาความเข้มแข็งเพียงอย่างเดียวก็จะละเลยความเสี่ยง

ของปัญหาที่มีอยู่จริงและยังไม่ได้แก้ไข ฉะนั้นการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในประเด็น การเรียนรู้ และระดมทรัพยากรแวดล้อมมีความสำคัญเพื่อค้นหาความผูกพันของปัจเจกต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ใช้บริการ จากพื้นฐานความแตกต่างของความ ต้องการและเป้าหมายจะสนับสนุนให้ผู้ให้บริการพิจารณาความต้องการที่เชื่อมโยงสู่ภาวะแวดล้อมของตนเอง และพยายามจะเชื่อมโยงให้ความต้องการนั้นกลายเป็นเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมที่มองลึกเข้าไปในสิ่งแวดล้อม ศึกษาทางเลือกที่มีอยู่ เลือกทางเลือกที่ดีที่สุดในการปฏิบัติงาน โดยให้ผู้ให้บริการสำรวจอารมณ์ความรู้สึกอย่างมีสติและเหตุผลซึ่งจะช่วยให้ระบุผลความต้องการได้อย่างชัดเจน และจะได้จัดการด้วยกระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีประสิทธิภาพ

ผลงานวิจัยของ Hamideh Addelyan Rasi และคณะ (2013) ได้วิจัยเกี่ยวกับการเสริมพลังอำนาจแม่เลี้ยงเดี่ยวโดยใช้รูปแบบการแก้ไขปัญหามานานแบบเสริมพลังอำนาจซึ่งได้นำรูปแบบการแก้ไขปัญหามาใช้ในการเสริมพลังอำนาจหรือเรียกย่อ ๆ ว่า Rahyab model นั้น ได้ ค้น พบ รูปแบบ กระบวนการแก้ไขปัญหามาดังนี้

1. ระบุสถานการณ์และปัญหาที่ผู้ใช้บริการเผชิญอยู่ ด้วยการพูดเล่าเรื่องราวชีวิตหรืออาจใช้วิธีการเขียนซึ่งการพูดหรือเขียนออกมาจะทำให้เห็นความคิด ความเชื่อและอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อสถานการณ์นั้น ๆ เมื่อทบทวนสิ่งที่พูดออกมาอย่างละเอียดนั้นจะสะท้อนปัญหาที่แท้จริง และสามารถมองเห็นบุคคลสำคัญที่ผู้ใช้บริการมีความสัมพันธ์อยู่โดยเฉพาะใน

สถานการณ์ที่เล่าออกมานั้น การเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการเล่าเรื่องราวนั้นเป็นการจัดระเบียบความคิด ความเชื่อและอารมณ์ ความรู้สึกของเขา

2. ระบุความต้องการการเปลี่ยนแปลงความเข้มแข็งของผู้ให้บริการในสถานการณ์นั้น พิจารณาอารมณ์ความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับความต้องการนั้นและคิดว่าจะต้องการการเปลี่ยนแปลงอะไร พิจารณาความสัมพันธ์กับคนสำคัญอื่น ๆ ว่าความต้องการนั้นมีผลต่อคนเหล่านั้นอย่างไร เมื่อต้องการสร้างความ เปลี่ยนแปลงนั้นบุคคลเหล่านี้จะมีบทบาทอย่างไร และการเปลี่ยนแปลงนั้นจะมีผลอย่างไรต่อเขาเหล่านั้น

3. จินตนาการและวางแผนทางเลือกที่อาจเกิดขึ้น ผู้ให้บริการคิดหาทางเลือกหลาย ๆ ทางที่อาจช่วยให้ปัญหาสถานการณ์ขณะนี้เปลี่ยนแปลงไปตามที่ต้องการ ต้องคิดถึงผลได้ผลเสียของแต่ละทางเลือก ทรัพยากรที่ต้องการในแต่ละทางเลือก ปัญหา อุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในแต่ละทางเลือก ที่สำคัญต้องพิจารณาให้ได้ว่าแต่ละทางเลือกนั้นจะมีผลอย่างไรต่อคุณค่าหรือจุดยืนของผู้ให้บริการซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานจริงหากเลือกทางเลือกที่มีผลต่อการลดทอนคุณค่าบางอย่างที่ผู้ใช้บริการยึดถือ ขั้นนี้จึงเป็นการใคร่ครวญด้วยสติและปัญญาให้มากที่สุด

4. การเลือกทางเลือกที่เหมาะสมและวางแผนตั้งเป้าหมาย เป้าหมายนั้นจะต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และส่งเสริมให้อำนาจภายในหรือความเข้มแข็งของผู้ให้บริการมั่นคงชัดเจนและเพิ่มพูนขึ้น การจัดทำแผนชีวิตต้องอยู่บนฐานของ

ศักยภาพ ความสามารถและจุดแข็งของผู้ใช้บริการ ในการกำหนดเป้าหมายของแผนชีวิต ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างการตั้งเป้าหมาย (เป้าหมาย หมายถึง ข้อความที่ระบุผลลัพธ์ที่คาดหวังต่อผู้ใช้บริการ เมื่อสิ้นสุดการช่วยเหลือซึ่งต้องระบุเป้าหมายวันเวลาที่สิ้นสุด) ในการร่วมตั้งเป้าหมายนั้นมักตั้งด้วยคำถามว่า

4.1 พฤติกรรมอะไรที่ผู้ใช้บริการคาดหวังว่าจะเปลี่ยนแปลงได้ตามลำดับความสำคัญหรือความสามารถที่ตนเองมีอยู่

4.2 บริการ / แหล่งทรัพยากรใดในชุมชน ที่ผู้ใช้บริการ คาดหวังว่าจะใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหา

4.3 หน่วยสนับสนุนด้านใดอีกที่ผู้ใช้บริการคาดหวังว่าจะใช้ประโยชน์ต่อไปเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่มั่นคงขึ้น เช่น เศรษฐกิจ การรักษาพยาบาล หรือการศึกษา

4.4 ระบบสนับสนุนในชุมชน / เพื่อนบ้าน ที่ผู้ใช้บริการรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและอยู่ร่วมด้วยอย่างสบายใจ ที่อาจร่วมพิทักษ์คุ้มครองผู้ใช้บริการอย่างใกล้ชิด

4.5 ผู้ใช้บริการต้องการเห็นผลสำเร็จของเป้าหมายเป็นอย่างไร และมีวิธีการประเมินและติดตามปรับเปลี่ยนแผนชีวิตอย่างไรหากผลการดำเนินงานไม่เป็นไปตามเป้าหมาย

5. ประเมินและเรียนรู้จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงหรือคิดทบทวนอีกครั้งก่อนลงมือดำเนินการ เมื่อดำเนินการตามที่วางแผนไว้ หากผลที่ได้ไม่เป็นไปตามเป้าหมายต้องเรียนรู้และปรับเปลี่ยนหรืออาจต้องใช้ความเชี่ยวชาญของ

ทีมสหวิชาชีพเข้าร่วมกระบวนการ บทเรียนสำคัญของกระบวนการแก้ไขปัญหาแบบเสริมพลังอำนาจนั้นคือการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและข้อเรียนรู้ที่จะกลายเป็นทักษะการแก้ไขปัญหาต่อไปในอนาคต

ตัวอย่างกรณีศึกษา: การใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยการเสริมพลังอำนาจในงานสังคมสงเคราะห์

นาง ก. อายุ 42 ปี แม่เลี้ยงเดี่ยว เป็นผู้พ้นโทษมาจากเรือนจำแห่งหนึ่งเมื่อต้นปี 2561 ด้วยคดียาเสพติด มีโทษจำคุก 3 ปี ปรับ 2 แสนบาท ได้แสดงเจตจำนงขอรับทุนสงเคราะห์อาชีพจากเรือนจำก่อนพ้นโทษ เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเองดูแลสมาชิกในครอบครัวได้ นักสังคมสงเคราะห์ได้ติดตามเยี่ยมบ้านเพื่อหาข้อเท็จจริงด้วยการใช้กระบวนการเสริมพลังอำนาจเพื่อทราบปัญหาและความต้องการของนาง ก. และนำไปสู่การประเมินความเข้มแข็ง การตั้งเป้าหมายวางแผน และดำเนินการ ตลอดจนการประเมินการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะในการแก้ไขปัญหาในอนาคต ดังนี้

1. การเปิดโอกาสให้เธอได้เล่าเรื่องราวของตนเอง โดยนักสังคมสงเคราะห์ใช้ทักษะการฟังอย่างตั้งใจและใส่ใจ โดย นางก. เล่าว่า เธอเป็นโรครูมาตอยด์ ทำให้ไม่ได้ประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง มีรายได้ประมาณวันละ 200 บาทจากการช่วยน้องชายขายข้าวเหนียวหน้าสังขยา หน้ากุ้ง หน้าปลา บริเวณปากทางเข้าบ้าน ปัจจุบันอาศัยอยู่กับพ่อและแม่ที่มีอายุมากกว่า 70 ปี สุขภาพไม่ใคร่แข็งแรงนัก ซึ่งในช่วงการจำคุก มีพ่อและแม่ช่วย

ดูแลลูกเล็กของเธอมาโดยตลอด เธอแต่งงานครั้งแรกเมื่ออายุ 17 ปี สามีเป็นคนต่างอำเภอ มีบุตรคนแรกขณะอายุ 19 ปี ชีวิตคู่ไม่ราบรื่น แม่สามีไม่ชอบและพยายามหาภรรยาใหม่ให้ เมื่อคลอดบุตรคนที่สอง ขณะนั้นเธออายุ 25 ปี จึงหย่าร้างกับสามีเพราะทนกับพฤติกรรมการเที่ยวผู้หญิง ใช้จ่ายเสียดิต และเล่นการพนันของสามีไม่ได้ เธอจึงกลับมาอยู่กับครอบครัวพร้อมนำบุตรทั้งสองคนกลับมาให้ตายายช่วยเลี้ยง หลังจากนั้นก็มีแฟนใหม่อายุมากกว่าเธอ 3 ปี เป็นคนถิ่นเดียวกับสามีคนแรก และคิดว่าสามีนี้นี้จะเป็นที่พึ่งได้ เพราะคนใหญ่กว่า และมีฐานะดี แต่เมื่ออยู่ไปเธอมาพบที่หลังว่าสามีขี้ยา และเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้เธอหันมาเสพยา และขายยาตามสามีด้วยเหตุผลเข้ามาอยู่และรับรู้ก็ต้องทำไปกับเขาด้วย หากไม่ทำก็จะอยู่อย่างลำบาก สามีของเธอเคยจำคุกและมีบุตรชายด้วยกันสองคน หลังจากนั้นเธอลีกกับสามีคนที่สอง นำลูกกลับมาอยู่ที่บ้านด้วย และมา มีสามีคนที่สาม มีบุตรชายฝาแฝด สามีคนที่สามทั้ง ใช้จ่ายและขาย จนสุขภาพร่างกายของเธอทรุดโทรม ขณะที่ตั้งครรภ์ได้ 7 เดือน ต่อมาได้ตัดสินใจเลิกเสพยา แต่สามีไม่เลิกเสพยา เธอจึงขอลีกกับสามี แต่สำหรับตัวเธอเองยังขายยาอยู่ จนกระทั่งคลอดบุตรได้ไม่ถึงปี เธอถูกตำรวจจับหน้าปากทางเข้าบ้านเมื่อ 2 ปีที่แล้ว พร้อมของกลางยาบ้า 4 ถุง ๆ ละ 200 เม็ด ลูก ๆ ทั้งหมด 6 คนจึงอยู่ในความดูแลของตายาย

2. การระบุถึงความต้องการเปลี่ยนแปลง: นักสังคมสงเคราะห์ถามความรู้สึกของเธอขณะอยู่ในเรือนจำ และความต้องการเปลี่ยนแปลง เธอบอกว่าได้ทบทวนตนเองครั้งแล้ว

ครั้งแล้ว รู้สึกสำนึกผิดกับพ่อแม่มาโดยตลอด เธอเคยผ่านมรสุมชีวิตที่อยู่ในจุดต่ำสุด พ่อแม่เคยขอร้องเธอให้เลิกเสพยาและเลิกขายยามาก่อน และชาวบ้านเคยตีตราว่าเธอเป็นลูกอกตัญญู แต่เธอไม่เคยเชื่อฟัง เธอพบว่ารักที่แท้จริงคือรักของพ่อแม่ แม่และพ่อของเธอสุขภาพไม่แข็งแรง แต่จะพลัดกันมาเยี่ยมเธอเกือบทุกสัปดาห์ อีกทั้งยังพลัดกันเลี้ยงลูกแฝดเล็กใน ขณะที่ต้องดูแลลูกของเธอที่อยู่วัยเด็บบโตและมีแนวโน้มจะมีความเสี่ยงต่อการใช้จ่ายเสียดิตด้วย ยิ่งทำให้เธอตระหนักถึงความยากลำบากของพ่อแม่ที่ ทำเพื่อเธอและลูก เธอจึงตั้งมั่นว่าหากพ้นจากเรือนจำ เธอจะต้องประกอบอาชีพที่สุจริตเพื่อเลี้ยงดูพ่อแม่ที่ซราและลูกของเธอให้เป็นคนดีให้ได้ ดังนั้น เธอจึงพยายามเข้าร่วมกิจกรรมของเรือนจำ และปฏิบัติศาสนกิจของศาสนาเพื่อสะสมความดี และได้รับการอภัยโทษ ซึ่งเธอได้รับการอภัยโทษมา 1 ครั้ง จากโทษจำคุก 3 ปี เหลือ 2 ปี

3. การจินตนาการและวางแผนทางเลือกที่อาจเกิดขึ้น นักสังคมสงเคราะห์ได้ให้นาง ก. จินตนาการถึงสิ่งที่อยากให้เกิดขึ้น เธอบอกว่าเธอโชคดีที่คนในครอบครัวรักเธอ เพื่อนบ้านซึ่งเป็นเครือญาติกันก็ยังทักทายอยู่ ทำให้เธอมีกำลังใจ แต่การมีรายได้เพียงวันละ 200 บาทจากการช่วยแม่และน้อง ทำข้าวเหนียวขาย ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่ต้องให้ค่าขนมลูกไปโรงเรียนทุกวัน ค่าน้ำมันรถมอเตอร์ไซด์รับส่งลูก แม้ว่าน้องชายจะช่วยเรื่องค่าน้ำค่าไฟก็ตาม แต่ในสิ้นปีนี้น้องชายของเธอกำลังจะแต่งงานและย้ายไปอยู่กับแฟนที่กรุงเทพฯ ดังนั้นนาง ก. จึงคิดว่าหากได้ทุนประกอบอาชีพ จะลงทุนทำข้าวเหนียวหน้าต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และหาตลาดเพิ่ม เพื่อให้

ได้เงินมาจุนเจือครอบครัว และหากได้กำไรก็จะเป็นทุนสำหรับการขยายกิจการต่อไป และในขณะเดียวกันนาง ก.คิดว่าหากเธอสามารถทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้ เช่น การแลกเปลี่ยนและเล่าประสบการณ์การเป็นผู้กักขังและต้องการเปลี่ยนแปลงไปสู่อนาคตที่ดีขึ้น เธอพร้อมและยินดี

4. การเลือกแนวทางที่เหมาะสมและการตั้งเป้าหมาย นาง ก.ยืนยันที่จะขอรับทุนประกอบอาชีพด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะประกอบอาชีพให้บรรลุเป้าหมาย นักสังคมสงเคราะห์ได้ตั้งคำถามว่า หากนาง ก.ได้รับทุนจะช่วยปรับพฤติกรรมด้านใดของเธอได้บ้าง เธอตอบนักสังคมสงเคราะห์โดยทันทีว่า เธอจะเข้มแข็งมากขึ้นไม่กลับไปขายยาเหมือนที่เคยทำอีกและมีเป้าหมายเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ นักสังคมสงเคราะห์ยังมีโอกาสได้พูดคุยกับเพื่อนบ้านและเครือญาติ ซึ่งทุกคนเห็นชอบพร้อมที่จะให้โอกาสแก่นาง ก. นักสังคมสงเคราะห์จึงประสานและทำหนังสือถึงผู้ประสงค์มอบทุนให้แก่เรือนจำ และประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชน ได้ร่วมติดตามการค้าขายของนาง ก. ตลอดจนการตรวจปัสสาวะเพื่อหาสารเสพติดทุกเดือน เป็นต้น นอกจากนี้เธอยังมีแผนว่าหากไม่สำเร็จตามที่ต้องการ เธอจะขอทุนจากเครือข่ายอื่น เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด เป็นต้น ส่วนภาวะการเจ็บป่วยของบิดาและมารดา ตลอดจนบุตรแฝดของนาง ก.มีรูปร่างผอม น้ำหนักน้อยกว่าเกณฑ์ เนื่องจากระหว่างที่นาง ก.ตั้งครรภ์ ได้เสพยา ทั้งนี้ นักสังคมสงเคราะห์ได้ประสานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลให้การช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องต่อไป

5. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นาง ก.ได้รับทุนประกอบอาชีพเป็นจำนวนเงิน 10,000 บาท การขายข้าวเหนียวเป็นไปด้วยดี นอกจากนี้ยังสามารถขยายการขายส่งในงานมงคลต่าง ๆ ด้วย แม้จะไม่ได้กำไรมาก แต่เธอภาคภูมิใจ รู้สึกอบอุ่นกับการยอมรับและการให้โอกาสของครอบครัวและจากเครือญาติ ชุมชน พลังใจเหล่านี้ทำให้เธอพร้อมที่จะสู้เพื่อพ่อแม่และเพื่อลูกต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ นาง ก.ต้องได้รับการตรวจคัดกรองทุกสัปดาห์ ด้วยการตรวจปัสสาวะเพื่อหาสารเสพติดจากคณะกรรมการชุมชนด้วย ซึ่งผลการตรวจของเธอปลอดจากสารเสพติดทุกชนิด

ดังนั้นการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เพื่อเสริมพลังอำนาจนาง ก. ซึ่งที่อยู่ในภาวะเปราะบางให้เกิดความมั่นใจในจุดแข็งที่มีอยู่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงบริบทและพัฒนาระบบแหล่งทรัพยากรที่จำเป็นด้วยการคำนึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเป็นธรรมตามหลักสิทธิมนุษยชน

สรุปได้ว่า กระบวนการแก้ไขปัญหาแบบเสริมพลังอำนาจนั้นเป็นการใช้อำนาจร่วมกันระหว่างผู้ใช้บริการและนักสังคมสงเคราะห์รวมทั้งทีมสหวิชาชีพ (กรณีมีปัญหาซับซ้อนต้องการความร่วมมือจากหลากหลายวิชาชีพ) ผลจากการฟังเรื่องราวและสถานการณ์ความท้าทาย การสะท้อนกลับบอกอำนาจภายในและการทำใคร่ครวญทำความเข้าใจกับความเชื่อฝังหัวที่ถูกอบรม สั่งสอนจากระบบต่าง ๆ ในสังคม ผู้ใช้บริการอาจเริ่มเห็นปัญหาที่แท้จริงว่ามีอะไรบ้างซึ่งนักสังคมสงเคราะห์

ควรร่วมประเมินสถานะแบบองค์รวมและระบุปัญหาและความรุนแรงของปัญหาสาเหตุและผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งปัญหาเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายหรือกฎระเบียบใดเพื่อระบุความต้องการจำเป็นที่เป็นทรัพยากรหรือบริการสนับสนุนการแก้ไขปัญหา และควรประเมินความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นหรือประเมินแหล่ง

ทรัพยากรและบริการที่มีอยู่ในขณะนั้นว่ามีพร้อมตอบสนองผู้ใช้บริการหรือผู้ใช้บริการเคยใช้วิธีการแก้ไขปัญหาแบบใดมาแล้วบ้าง อาจมีเงื่อนไขหรืออุปสรรคใดที่ผู้ใช้บริการไม่สามารถแก้ไขหรือเข้าถึงบริการเหล่านั้น จากนั้นจึงจัดลำดับความสำคัญหรือความสามารถในการแก้ไขปัญหาแบบเสริมพลังอำนาจตามที่กล่าวข้างต้น

บรรณานุกรม

พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2558). *ความรู้ อำนาจและสุขภาพ: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิญญา เวชยชัย. (2555). *การเสริมพลังอำนาจในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Cattaneo, L. B., & Chapman, A. R. (2010). The process of empowerment: A model for use in research and practice. *American Psychologist*, 65(7), 646-659.

Chandola, T., Kuper, H., Singh-Manoux, A., Bartley, M., & Marmot, M. (2004). The effect of control at home on CHD events in the WhitehallIII study: Gender differences in psychosocial domestic pathways to social inequalities in CHD. *Social Science & Medicine*, 58(8), 1501–1509.

Dewey, J. (1922/2002). *Human Nature and Conduct*. New York, Dover Publications, Inc.

Freire, P. (2000). *Pedagogy of the oppressed*. New York, NY: Continuum.

Fox, P. D. R., Prilleltensky, I., & Austin, S. (2009). *Critical psychology: An introduction* (2nd ed.). London, England: Sage

Goodman, L. A., Liang, B., Helms, J. E., Latta, R. E., Sparks, E., & Weintraub, S. R. (2004). Training counseling psychologists as social justice agents: Feminist and multicultural principles in action. *The Counseling Psychologist*, 32(6), 793-836. Retrieves January, 25, 2019, from <https://doi.org/10.1177/0011000004268802>

Gutiérrez, L. (1991). *Empowering women of color: A feminist model*. In M. Bricker-Jenkins, N.R.

Hamideh Addelan Rasi, Alireza Moula, Antony J. Puddephatt, Toomas Timpka.(2013).

Empowering Single Mothers in Iran: Applying a Problem-Solving Model in Learning Groups to Develop Participants' Capacity to Improve their Lives. *British Journal of Social Work*, 43(5), 833-852. Retrieved January, 25, 2019, from <http://kau.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A570726&dswid=1644>

John Lord and Peggy Hutchison. (1993). The Process of Empowerment: Implications for Theory and Practice. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 12(1), 5-22 Retrieved January, 25, 2019, from http://www.johnlord.net/web_documents/process_of_empowerment.pdf

Moula, A. (2010). *Population Based Empowerment Practice in Immigrant Communities*, (Published doctoral dissertation with minor changes), Saarbrücken, Lambert academic publisher.

Payne, M. (1997) *Modern Social Work Theory*. London, MacMillan Press.

Perlman, H. (1957) *Social Casework: A Problem-Solving Process*, Chicago, University of Chicago Press.

Ruth J. Parsons and Jean East. (2013). *Empowerment Practice*. Retrieved July 20, 2018, from <http://socialwork.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-128>

Rappaport, J. (1987). Terms of empowerment/exemplars of prevention: Toward a theory for community psychology. *American Journal of Community Psychology*, 15(2), 121-148

Whitmore, E. (1988). Participation, empowerment and welfare. *Canadian Review of Social Policy*, 22, 51-60.

Zimmerman, M. A. (2000). Empowerment theory: Psychological, organizational, and community levels of analysis. In J. Rappaport & E. Seidman (Eds.), *Handbook of community psychology* (pp. 43-63). New York, NY: Kluwer Academic/Plenum.